

BRABANTSE RAGE IN DE JAREN TWINTIG VAN HEILIG HARTBEELDEN

Emy Thorissen

Net als wegkapellen, wegkruisen, Lourdesgrotten, gevelbeeldjes en devotietegels rekenen we Heilig Hartbeelden tot kleine religieuze monumenten. De standbeelden werden opgericht als teken van devotie, gewijd aan het Heilig Hart van Jezus. In de prentbriefkaartenverzamelingen van de Brabant-Collectie trof ik talrijke afbeeldingen aan.

Voorals in de jaren twintig werden deze beelden in de open ruimte geplaatst. Je vond ze op centrale pleinen of plantsoenen naast de kerk, het kerkhof en het klooster en ook in de tuin van religieuze gemeenschappen en op een binnenplaats of speelplaats van (kost)scholen. In de loop der tijd zijn de Heilig Hartbeelden soms verplaatst of in verval geraakt en worden ze opgeruimd. Een aantal wordt beschermd als gemeentelijk of rijksmonument. Ook bij mensen thuis trof je deze beelden aan, echter in een veel kleiner en handzaam formaat.

De Heilig Hart-devotie kent in onze provincie meerdere oplevingen. Allereerst in de periode van 1875 tot 1920. Vervolgens in de jaren twintig en dertig, mede ingegeven door de heiligverklaring in 1920 van de Franse kloosterzuster Marguerite-Maria Alacoque (1647-1690). De verering werd ook vanwege de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog bevorderd door Paus Pius XI (1922-1939). Tot slot was de Heilig Hart-devotie ook populair in de jaren vijftig van de vorige eeuw. In Tilburg werd een grootse Heilig Hartprocessie gehouden. Echter in de jaren zestig raakte deze traditie grotendeels uit de gratie.

Met name in de jaren twintig ontstond een rage in oprichting van Heilig Hartbeelden. Ze werden aangeboden

Heilig Hartbeeld op de speelplaats van Kweekschool St. Antonius, Dongen, 1920.

Foto: Berk, Dongen. Prentbriefkaart.
(Brabant-Collectie, Tilburg University)

ter gelegenheid van een jubileum van een gebouw of priesterschap. De benodigde gelden werden grotendeels door de parochianen bijeengebracht, soms legde de pastoor bij én een enkele keer deden particulieren dat. Schoolkinderen en inwoners zijn vaak vereeuwigd voor een imposant Heilig Hartbeeld. Op de voorkant van onderstaande ansichtkaart zien we ontspanning op 'de cour': spelende schoolmeisjes in uniform in het gezelschap van een ietwat verscholen zuster bij Christus-Koning. Deze prentbriefkaart is door Soeur Petra verstuurd aan haar in Steenberghe woonachtige, getrouwde zus: *Beste Antoinette, Ook een kiekje van ons H. Hartbeeld op onze speelplaats dat we ten geschenke hebben gekregen met het 25 jaar bestaan onze kweekschool. Hoe is 't leef je nog? ...*

H. Hartbeeld, Wintelre, 1927. Foto: Jan Bijnen. Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

In de prentbriefkaartencollectie van de Waalrese fotograaf Jan Bijnen (1874-1959) zijn tot op heden tien opnamen van Heilig Hartstandbeelden aangetroffen, te weten die van Acht (2x), Best, Bergeijk (2x), Budel, Knegsel, Reusel, Valkenswaard en Wintelre. Op Tweede Pinksterdag 6 juni 1927 werd het Heilig Hartbeeld met de aanleg van het park naast de Sint-Willibrorduskerk te Wintelre geschonken door Arnoldus, de zoon van Jan Mollen-Wouters. Het monument wordt vergezeld door twee witte leeuwen. De parochianen – o.a. de Jonge Boerenstand – verrichtten hand- en spandiensten. Het bronzen beeld is ontworpen door de Franse beeldhouwer Jules Déchin (1869-1947). Firma Van Haaren uit Veghel vervaardigde het beeld en Firma Kluytmans uit Eindhoven de sokkel.

Ook in zijn eigen geboorte- en woonplaats heeft Jan Bijnen het volksfeest tijdens de intronisatie op de gevoelige plaat vastgelegd. Onder grote belangstelling wordt het beeld onthuld door de burgemeester en ingezegend door de pastoor en/of bisschop. De straten zijn versierd met vlaggen en guirlandes. De bruidjes leggen bloemstukken bij het standbeeld. De stoet bestaat uit o.a. gilden, jeugd- en werkliedenverenigingen, harmonieën of fanfares en zangkoren. Jaarlijks vindt er daarna in juni een Heilig Harthulde met een bloemenzee van de parochianen plaats en de hernieuwing van de intronisatie.

St. Martinusgilde in optocht tijdens het feest der intronisatie van het H. Hart, Waalre, 1922.
Foto: Jan Bijnen. Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

Er werden prijsvragen uitgeschreven voor de stroom Heilig Hartbeelden. Katholieke beeldhouwers, zoals de Eindhovense Jan Custers, de Roermondse Jean Geelen en de Wageningse August Falise, en Brabantse en Limburgse kerkelijke beeldhouwateliers vervaardigden deze monumenten. In *Devotionalia* nummer 231 (juni 2020) publiceerde Peter Thoben een artikel over de beeldhouwer August Falise en diens prijsvragen voor Heilig Hartbeelden voor met name Tilburg, Venlo, Weert en 's-Hertogenbosch. De beelden zijn gehouwen uit natuur- of kalksteen of uit brons vervaardigd. Meestal zijn ze op een voetstuk (een gemetselde sokkel) – soms nog verhoogd met zand – geplaatst en voorzien van een opschrift. In de jaren twintig ontwikkelt de neogotische stijl naar een meer gestileerde vormtaal. Hiernaast volgt een gevarieerde impressie van de voorstelling van de Christusfiguur en de weergave als beeldengroep. De Christusfiguur met midden op zijn borst een vlammend hart wordt op verschillende manieren uitgebeeld:

(1) staand met kruisnimbus en gespreide armen en stigmata op handen

Locatie: bij Heuvelring 122, Tilburg
Kunstenaar: August Hermans
Jaar: 1921 **Materiaal:** brons
 Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

(2) staand met koningsmantel en enigszins neerkijkend op de voorbijgangers, zijn linkerhand wijst naar het Heilig Hart op zijn borst en zijn rechterhand toont de palm met wond

Locatie: bij de kerk, Zeelst
Kunstenaar: August Falisse
Jaar: 1926 **Materiaal:** natuursteen
 Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

(3) staand met rechterhand zegenend geheven en linkerhand wijst naar het Heilig Hart op zijn borst

Locatie: Hoofdstraat, Kaatsheuvel
Kunstenaar: Jan Custers
Jaar: 1921 **Materiaal:** natuursteen
 Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

(4) staand met beide handen zegenend geheven

Locatie: Prelaat van den Bergplein, Lithoijen
Kunstenaar: Jan Custers
Jaar: 1922 **Materiaal:** kalksteen
 Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

Er bestaat ook een beeldengroep als Heilig Hartmonument. De Christusfiguur wordt geflankeerd door geknielde personen of het geknielde gezin heeft een eigen sokkel ■

Locatie: Emmaplein, 's-Hertogenbosch (stond voorheen op Julianaplein tot 1939)

Kunstenaar: Aloïs De Beule (B)

Jaar: 1925 **Materiaal:** brons

Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

Locatie: Kerkstraat, Uden

Kunstenaar: Wim Harzing

Jaar: 1930 **Materiaal:** kalksteen

Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)

Locatie: Kerkstraat / Kloosterdreef, Budel

Kunstenaar: Jan Custers

Jaar: 1930 **Materiaal:** harde zandsteen

Prentbriefkaart. (Brabant-Collectie, Tilburg University)